

ZELKI JÁNOS

KINEK KELL A SZÍNHÁZ?

Van már színházi ügy Pécsen is. Előbb szóbeszéd formájában, majd a helyi újságban és a Pécsi Nemzeti Színház egyes színészeinek megkísértése nyomán híre terjedt, hogy feldarabolják a színházat négy-öt részre, mindazonáltal közös vezetés alatt hagyva, de az nem a jelenlegi volna. A tervezet nem hivatalos, megerősítést nem nyert, de már foglalkozik vele az önkormányzat, s véleményezésre ide-oda kiküldi.

Az egész ügy kezdődött, hogy Bagossy László, a Pécsi Kisszínház igazgatója kitalált vala-mit. Valószínűleg itt a forrás, innen érdemes elindulni. (Az ügy természetéből adódóan a személyes érdekeket is érintő ellentét végsősoron a Nemzeti Színház igazgatója, Lengyel György és az új felállást szorgalmazó Bagossy László között feszül.)

– Most három színház van Pécsen: a Nemzeti, a Kisszínház és a Harmadik Színház. Mennyi legyen ezután?

– Röviden szólva: egy. Szervezetileg mindenesetre. Ebben a lehetetlen gazdasági helyzetben ugyanis itt, a városban is valahogyan centralizálni és decentralizálni kell az erőket. Így aztán az egy színházból egyszerűen több lehetne. Mégpedig úgy, hogy a jelenlegi objektumokat - ahol mindhárom színház játszik - egy közös üzemigazgatóság fennhatósága alá kellene vonni, amely az infrastruktúrát biztosítaná mindnek. Az üzemigazgatóság élén olyan gazdasági szakember állna, aki a művészetek iránt is elkötelezett. A színház másik vonulata a művészi; ez több autonóm tagozatból épülne föl, ebből következően tehát több színháza lenne a városnak: balett- vagy táncszínháza, operatagozata s klasszikus drámatagozata, valamint egy alternatív színháza; ez utóbbi a mi Kisszínházunknak és a Harmadik Színház-nak a klasszikushoz képest alternatív vállalkozásaiból állna össze. Ötödiknek meg ott van a Bóbita Bábszínház.

– Ezek gazdaságilag teljesen önálló szervezetek lennének?

– Várjunk csak... A színház egészének költségvetése a központi támogatásból és az önkormányzattól kapott pénzből áll. Ezt most kettéválasztanánk. Én az 1990-es dotációt veszem alapul: ennek egy részét az üzemigazgatóság kapná, a maradékot, nagyjából az egész egyharmadát a tagozatok közt osztanánk szét, megegyezéses alapon.

– Lenne tehát öt tagozat meg a gazdasági részleg, ez összesen hat. Mindegyiknek egy-egy igazgatója, egymásnak mellérendelve. Jól értettem?

– Igen, pontosan.

Bagossy László

– De ki lesz a főnök? Mert döntenie olykor majd kell...

– Tétélezzük fel, hogy van egy igazgatótanács, amely a hat vezetőből áll.

– És ennek a tanácsnak nincs, mondjuk, egy elnöke?

– Dehogynem! Azt maguk közül választják majd.

– Akkor mégiscsak lesz a színháznak igazgatója, csak nem úgy hívják...

– Pontosan, pontosan.

– Ha azonban - tegyük fel - mégis megtörténik, hogy az egyes tagozatok érdekei valami fontos kérdésben nem esnek egybe, akkor az igazgatótanács majd szépen leszavazza azt az egyet vagy kettőt, aki kisebbségben maradt, azok meg azonnal beszaladnak az önkormányzathoz... Szóval, ez csak akkor működne, ha mindenki tekintettel lenne mások érdekeire is.

– És ez elképzelhetetlen?

– Volt már példa rá?

– Hát, úgy biztosan nem fogunk tudni egymás mellett élni ebben az országban, ha nem vesszük figyelembe közös érdekeinket, s elszalasztjuk azokat a lehetőségeket, amelyeket együtt kellene kihasználnunk. Az én elképzelésem a mai helyzetre vonatkozik, amikor érthető okokból, a költségvetésből nem jut a színház részére annyi, amennyiből gondtalanul élhetne. Ezt nevezte többek közt Babarczy László bolsevik álláspontnak. De én továbbra is azt mondom: lehet színházat csinálni kevesebb pénzből is, nem kell ahhoz tagozatokat megszüntetni, hanem - az imént vázolt mó-

don -- autonómiát kell adni nekik, s ha önállóan nem boldogulnak, majd szereznek támogatókat innen-onnan. Mindenki azt mondja nekem, Babarczy is azt mondja, hogy mekkora károkat okozhat egy színházban, ha konfrontálódnak a nézetek vagy az emberek. Miért? Miért nem lehet elvárni az emberektől némi intelligenciát? Azért, mert beleszoktunk abba, hogy mindig megmondják fentről, miként kell viselkedni? S féltjük az embereket attól, hogy a maguk véleményét elmondják, és az igazukért kiálljanak?

– Nem mondta még senki önnek, Bagossy úr, hogy idealista?

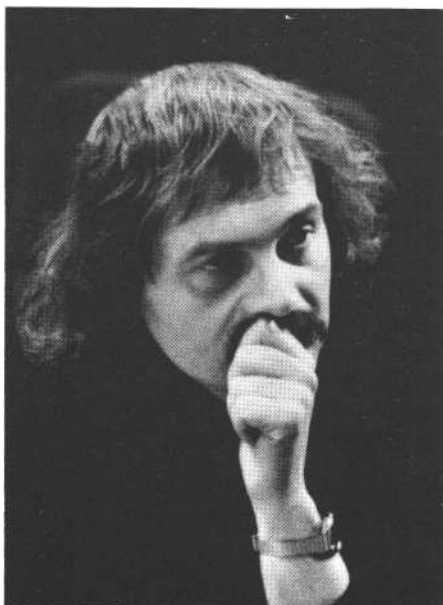
– De igen, mondták. Mindig a saját, öntörvényű világomban éltem, s az idealizmusom éltetett. Enélkül sosem tudtam volna megvetni a lábam a valóság talaján.

Vincze János, a Harmadik Színház vezetője úgy lett közvetlenül érdekelt az ügyben, hogy a városi önkormányzat kulturális bizottsága felkérte: írja le a „színház esetleges átszervezésével kapcsolatos gondolkodáshoz” a javaslatát. Amúgy sem kívülálló persze: álláspontjára kíváncsi. támogatására pedig igényt tart mindkét fél.

– Annak mindenképpen haszna lesz - mondja Vincze János -, hogy a dolog kipattant, mert van min változtatni. De az indítás, a nyilvánosságra hozatal módja nagyon szerencsétlen volt, és ezzel az ügy egy öngólt azonnal elkönnyelhet: Semmilyen változtatásban nem lehet pletykálgatással belefogni.

– Ön szerint tehát mindenképpen jó volna változtatni a jelenlegi felálláson?

– Feltétlenül, de nem úgy, hogy a három létező színházi alakulatból egy vagy kettő legyen; másfelől azt sem tartom jó megoldásnak, ha a meglévő pénz újrafelosztását követeljük - több felé, mint eddig -, mert az így is kevés. Szeretném mindazonáltal hangsúlyozni, hogy nekem véleményem van ugyan, de koncepcióm nincs. És Lengyel Györgynek sincs meg Bécsy Tamásnak mint a benyújtott tervek megbízott elbírálójának sincs, sőt, Bagossy Lászlónak sincs, jöhet ő a maga elgondolásait koncepciónak tartja. Ezt nyíltan el is mondtam a pécsi színházi helyzetről rendezett fórumon, nagy tetszést nem arattam vele. Egy átfogó színházszervezési koncepcióhoz ugyanis három dolog kell. Alapos szakmai jártasság, aztán a színház üzemeltetésével kapcsolatos tényezők és lehetőségek pontos ismerete (főképp a jövőt illetően, s ebben a legnagyobb a bizonytalanság), s végül a harmadik, véleményem szerint legfontosabb: tudni,

Vincze János (Tér István felvételei)

mit vár el a gazda, esetünkben az önkormányzat. Szóval, e három feltételből jó, ha egyet magunkénak mondhatunk: a szakmai ismereteket.

– *Akkor mi szerepel Vincze János - mondjuk így - véleményében?*

– Egyfelől az átszervezés módszeréhez megfogalmaztam néhány (számomra nagyon fontos) alapelvet: valódi koncepciók születésnek, a társulat és a jelenlegi vezetés ki nem hagyhatósága, független szakértők stb.; másfelől vázoltam az általános magyarországi színházi helyzetet és ezen belül a pécsi viszonyokat, mert csak ebből lehet kiindulni; - bár a tények pontos ismerete nélkül - tettem azért néhány javaslatot az elképzelhető átalakításra is. A legfontosabb benne az, hogy amit lehet - ma csak a bábegyüttest lehetne a színház négy tagozata közül -, valóban önállósítani kell, a tagozatokból pedig egy hosszabb, belső átalakítási folyamat során független művészeti vezetők által irányított, autonóm művészeti műhelyeket kellene létrehozni. De végül is a lényeg: ott tartunk most, hogy hozzá lehet fogni egy teljességre törekvő, hosszú távú koncepció kialakításához; a helyzet megérett rá, az előtanulmányokat elvégeztük. Ami eddig történt, mindenki részéről elszármított volt. Én magam is egyetlen éjszaka ütöttem össze, amit írtam, sürgettem az önkormányzat távirati (!) felkérése.

– *Most akkor mi a helyzet, illetve mi lesz?*

– Ha sarkítani akarom: az egyik oldalon van Bagossy László, aki be akar menni a színházba, és a feje tetejére akarja állítani az egészet miközben még jelentős megtakarítást

is ígér a kulturális bizottságnak -, és a másik oldalon van Lengyel György, aki az utolsó pillanatilag oroszlánként védi a saját pozícióját. E két szélsőség között jókora szakadék támadt; én már csak azért drukkolok, nehogy az egész színház belezuhanjon. Ide vagy oda állni nem tudok, mert a dolgok jelen állapotában nincs jó oldal.

Lengyel Györgynek, a pécsi színház igazgatójának 1993 nyaráig érvényes szerződése van, tehát akár páholyból nézhetné, mi zajlik a kulisszák mögött. Ám ha valaki átszervezést foganatosítatna, arra az ő legitimitása is azonnal rámehet, hiszen akkor új szerződéseket kellene kötni mindenkivel. Lengyel nyugodtnak látszik, Márai Sándor *Kalangyát* rendezi éppen, egy héttel vagyunk a bemutató előtt.

– *Kezdjük az elején. 1988 nyarán engem az akkori városi tanács kifejezetten azzal a szándékkal kért fel igazgatónak, hogy készítsem fel a társulatot a nagyszínház megnyitását követő időszakra - ami most érkezik el. Erre az történik!*

– *Mi?*

– Mit sem sejtve ülök itt az irodámban, amikor egy este beállít az egyik színészem, másnap egy másik, harmadnap megint valaki, s mind ugyanazt kérdezi: tudom-e, hogy Bagossy már szervezi ennek a színháznak a társulatát, ahol mi most mint „nagyszínházban” játszunk. Ezt ő persze tagadja, úgy fogalmaz: csak beszélgetett olyan művészekkel, akik más színháztypust is el tudnának képzelni. Én rögtön fölkerestem Csordás Gábort, a pécsi önkormányzat kulturális bizottságának elnökét, aki megnyugtatóan: ne adják hitelt a pletykáknak, semmiféle átszervezést nem terveznek. Majd elolvastam Csordás nyilatkozatát a Dunántúli Naplóban, az már úgy szólt, hogy alaposan megvizsgálják minden koncepciótervezetet, leszögezve, hogy nem álltak a Bagossy mellé, sőt tőlem is hallani szeretnék, hogyan képelem a jövőbeli szervezeti felépítést.

– *Őn furcsa helyzetben van, hiszen miközben hadakozik a megalapozatlannak ítélt átalakítás ellen, egyúttal védi a jelenlegi, több tagozatból gyúrt színházi konglomerátumot, ezt az egyébként anakronisztikus képződményt.*

– Ez a tragikomikus számomra az egészben, ugyanis én mindig a kis színházak pártján álltam. Az volt az álmom, hogy egyszer egy kamaraszínházat vezethessek. De a pécsi színház nem az, ezt tudomásul kell venni. Külön üzemzetéssel, külön társulatokkal, külön költségvetéssel nem fog menni a dolog. Ha autonóm tagozatok lesznek, a színház működésképtelenné válik.

– *Miért?*

Lengyel György (Keleti Éva felvétele)

– Mondok egy példát. A terv szerint a nagyszínházba zsúfolnák be az operát, a balettet, a nagyprózákat, a musicalt és az operettet. Azonban egy évben nyolc bemutatónál többet nem lehet produkálni. Mármost ahhoz, hogy az opera- és a balett-tagozatot érdemes legyen fenntartani, évente legalább két-két premiert biztosítani kell számukra. Ha egy operett- és egy musicalbemutatóval számolunk, már csak két prózai darab bemutatására marad lehetőség. Akkor pedig a színészeim felét elbocsáthatom. És ez egyetlen ellentmondás csupán; mondhatnék még néhányat. Abban nem kételkedem, hogy az önkormányzatot jobbitó szándék vezette, még ha látom is, milyen átgondolatlan terv mellé állt az első pillanatban. De arra nagyon kell vigyázni, nehogy a demokrácia leple alatt a szakszerűtlenség törjön be, mert az már jóvátehetetlen károkat okozna.

Január 15-én nagygyűlést, nyílt fórumot tartottak a kialakult helyzetről. Babarczy László a kaposvári színház igazgatójaként kapott meghívást, s egyúttal a szövetséget is képviselte.

– Abban már az elején egyetértettünk kollégáimmal, hogy a nagy vidéki városokban végre valóban ki kellene alakítani az egyetlen nagyszínház mellett - vagy akár ellene - más színházi vállalkozásokat is. Ez lenne a fejlődés normális menete, de az már nem mindegy, hogyan fogunk hozzá. Bagossy László tervezete ugyanis rendkívül ambiciózus, és rendkívül hebehurgya. Olyan megenyhédhetetlen ígéretek tartalmaz, mint például

azt, hogy az átszervezéssel csökkenteni fogja a színházra fordítandó pénz mennyiségét, ami már azért sem lehetséges, mert a rekonstrukció befejeztével, az újjáalakított épület birtokbavételével óhatatlanul megnőnek a költségek. Elgondolása különböző variációkban és értelmezésekben él tovább, ki-ki másképp fogalmaz, de én ebben a vitában azt hallottam legtöbbször - bár elég jól tudok magyarul -, hogy félreértettem, amit mondanak. Holott a lényeg egyértelműen az, hogy a nehéz helyzetben levő Kiszínház egybeolvadhasson a Nemzetivel, és ebbe bele akarják keverni a Harmadik Színházat is. Erre mondtam én, hogy ez bolsevik gondolatmenet.

- Kinek a szándéka volt ez egyébként?
- Én azt gondolom, hogy az egészét Bécsy Tamás találta ki. Ezt persze nem tudom bizonyítani, de vállalom a feltételezést. Tehát az a trükk, hogy felhasználják Vincze János Harmadik Színházának avantgárd művészi elismertségét, Bagossy szervezőképességét és Bécsy Tamás, szerintem nem nagyon létező, színházudói tekintélyét arra, hogy a látszólag nem túl erős pozícióban levő Lengyel György kezéből kivegyék a színházat, és aztán a pécsi színházi élet központi átrendezése címén minden szervezetet egyetlen komplexummá formáljanak, mintha ezek jól megférnének egymás mellett. Ugyanakkor az ideológia nem az, hogy központosítanak, hanem ellenkezőleg: ők decentralizálnak. Na, ez a dologban az igazi bolsevik mentalitás. Azzal érvelnek, hogy minden problémát megold, ha független, önálló tagozatok élnek majd együtt, egymás mellé rendelt vezetőkkel, akik majd mindenben békésen megegyeznek. Törőcsik Mari így válaszolt erre, remekül: a színházat egyetlen diktátornak kell vezetnie. És valóban nem megy másképp. Az „egyenlőség”, a „demokrácia” pártjára állva, a monolitikus szervezetek lebontása ürügyén alapvetően színházellenes gondolatok bukkanhatnak fel, és tartják is magukat.

- *Maradjon akkor így, ahogyan van?*
- Először is Lengyel Györgyöt érvényes szerződés köti a színházhoz. Számon lehet kérni tőle a jövő évi programot; ezzel ő bizonyára szolgálni is tudna. Am eddig Bagossyék változtatási tervével foglalkoztak, még mielőtt a színház hivatalos és megbízott vezetése bár-mit letett volna az asztalra. Ha lejár Lengyel szerződése, és nem tetszik a városnak, amit csinált, föl lehet mondani neki és mást megbízni helyette - ez így tisztességes. De anélkül, hogy bizonyíthatná, jó-e, amire évek óta készül, nem az.

Természetesen megkerestük Csordás Gábert, a helyi önkormányzat kulturális bizottságának elnökét. Mivel közvetlen beszélé-
lesre - munkatársunk minden igyekezte ellenére - nem került sor.
kérsünkre Csordás Gábor írásban küldte el véleményét. A szerk.

CSORDÁS GÁBOR SOK HÚHÓ - MENNYIÉRT?

Lezárult egy színházi vita, amelyben mindenről szó volt, csak színházról nem. és amely minden volt, csak vita nem. Megjelent tucatnyi újságközlemény, megszólaltak a szakma jelesei, az érdekvédelmi szervezetek képviselői. kifejtették véleményüket a színház vezetői. Az eredmény? Sietek mindenkit megnyugtadni: nem fog bekövetkezni az. ami ellen a színház igazgatója oly fáradhatatlanul érvelt, amit a szakma jelesei felháborodottan visszautasítottak. A pécsi önkormányzat nem fog erőszakos változtatásokat foganatosítani a Pécsi Nemzeti Színházban.

Igaz, hogy ez esze ágában sem volt, ám ez senkit sem zavar. A lényeg, hogy megint nem fog történni semmi, hogy minden marad a régiben. Ez eddig is fényesen bevált - nézzünk csak körül. Igaz, egy-két intézmény - színházakat is beleértve - a csőd szélén áll, ám ez nyilvánvalóan a kicsinyes és szakszerűtlen okvetetlenkedők műve.

Sokat emlegették ebben a vitában a szakértelmet, a kompetenciát. Ez annyit tesz, hogy az számít, ki mondja, s nem az, hogy mit. Rendben van. Tisztázzuk tehát, hogy ki beszél itt. Négy éve egy művészeti intézmény vezetője - a Jelenkor irodalmi és művészeti folyóirat főszerkesztője - vagyok. Egy évvel ezelőtt megalapítottam a Jelenkor Kiadót. Mindkettő működik. Az önkormányzati választásokon - lehet, hogy ezt még bánni fogom -- képviselőjelöltséget vállaltam az SZDSZ és a Fidesz támogatásával. Ötvennégy százalékkal megnyertem a választást. Majd megválasztottak a pécsi önkormányzat kulturális bizottsága elnökének. Örömmel vállaltam e módfelett terhes megbízatást, hogy megkísérlejem átsegíteni szülővárosom kulturális intézményeit a letagadhatatlanul közelítő válságon. Alkalmasnak hittem magamat erre, hiszen kicsiben - a gondjaimra bízott intézmény esetében - ezt sikerült megtennem.

Évek óta beszélek és írok arról, hogy olyan válság közeleg, amelyet csak az fog túlélni, aki idejében változtat. Erről beszéltem az írószövetség közgyűlésén, számtalan választmányi ülésen. Aztán láttam intézményeket tönkremenni, csődbe jutni, miközben vezetőik azt hangoztatták, hogy minden változtatás az intézmény stabilitását veszélyezteti. Láttam a

szakma érdekszövetségeit felvonulni olyan változtatások végrehajtása ellen, amelyek megmenthették volna ezeket az intézményeket. És láttam, hogy aztán, amikor ezek az intézmények tönkrementek és megszűntek, a szakmai érdekszövetségek nem voltak sehol.

A Pécsi Nemzeti Színházban a végéhez közeledik a rekonstrukció, a nagyszínház épületének átadása küszöbön áll. A színháznak, saját számításai szerint, ötvenmillió forinttal nagyobb költségvetésre lesz szüksége. Tudom, hogy 1991-re ötvenszázalékos inflációt jósolnak a közgazdászok. Megkérdeztem az igazgató urat, mi a terve arra az esetre, ha nem lesz elég pénze az önkormányzatnak. Nem kaptam értékelhető választ. Meghallgattam három olyan szakember véleményét, akik közelről és régóta ismerik a Pécsi Nemzeti Színházat: Bagossy Lászlót, a Pécsi Kiszínház igazgatóját, Vincze Jánosét, a Harmadik Színház vezetőjét és Bécsy Tamás egyetemi professzorét. A három javaslatnak voltak eltérő elemei, mindháromban közös volt azonban az, hogy a tagozatok önállósítása irányában keresendő a megoldás. Szét kell választani a színház költségvetését a fenntartást biztosító üzemköltségre, amelyet egy üzemigazgatóság kezelne, és tagozati költségvetésekre, amelyekért a tagozatok - szükségképpen művészi szempontból is teljes autonómiát kapó - vezetői személyesen felelnek. Így elkerülhető, hogy a színház vezetése valamely tagozat leépítése árán próbálja átmenteni magát a válságon: ugyanakkor világossá válik, hogy ki mennyi pénzt kapott, és hogyan gazdálkodott vele. Világossá válik a felelősség. Ezt a gondolatot ésszerűnek tartottam, eddigi tapasztalataimmal is egyezett. Megpróbáltam tehát megvitatni, egyeztetni a színház vezetőivel.

Már akkor sejthettem volna, hogy mindez nem ilyen egyszerű, amikor a színészeket megszavaztatták, egyetértene-e Bagossy László javaslatával - amelyet nem ismertek. Azt hittem, egy javaslat megvitatása abból áll, hogy közösen megkeressük minden további nélkül felhasználható elemeit, a vitathatókat pedig, ha lehet, közelítjük a realitásokhoz, s ha nem lehet, eltekintünk tőlük. Nagy meglepetésemre a színház igazgatója egyetlen megfontolásra érdemes elemet sem talált, ellenben -